

ЕКОЛОГІЧНА МОДЕРНІЗАЦІЯ СУЧАСНОГО БІЗНЕСУ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Розкрито сутність екологічної модернізації сучасного бізнесу в контексті сталого розвитку, охарактеризовано основні екологічні проблеми в Україні. Визначено основні напрями державної політики щодо екологічної модернізації бізнесу та економіки.

Ключові слова: екологічна модернізація, бізнес, сталий розвиток, зелена економіка, раціональне використання природних ресурсів.

Abstract

The essence of ecological modernization of modern business in the context of sustainable development is revealed, the main environmental problems in Ukraine are described. The main directions of the state policy on ecological modernization of business and economy are defined.

Keywords: ecological modernization, business, sustainable development, green economy, rational use of natural resources

Вступ

Процеси глобалізації та суспільних трансформацій підвищили пріоритетність збереження довкілля, а отже, потребують від представників сучасного бізнесу в Україні вжиття термінових заходів. Протягом тривалого часу економічний розвиток підприємництва супроводжувався незбалансованою експлуатацією природних ресурсів, низькою пріоритетністю питань захисту довкілля, що унеможливило досягнення збалансованого (сталого) розвитку. Сьогодні бізнес незалежно від галузевої приналежності, масштабу не може існувати і розвиватись, ігноруючи екологічні проблеми. Необхідно забезпечити збалансованість між соціально-економічними потребами та завданнями у сфері збереження навколишнього природного середовища шляхом впровадження суб'єктами господарювання більш екологічно чистого, ресурсоефективного виробництва та екологічних інновацій, зокрема екологічної модернізації промислових підприємств.

Метою роботи є розкриття сутності екологічної модернізації сучасних підприємств в контексті сталого розвитку.

Результати дослідження

Поняття екологічної модернізації з'явилося на початку 80-х років ХХ століття. Засновником теорії екологічної модернізації вважають активіста німецького екологічного руху Йозефа Хубера.

Екологічна модернізація – трансформація індустріального суспільства на основі принципів екологічної етики та використанням високих технологій; суперіндустріалізація, що супроводжується якісним економічним зростанням (враховує дефіцит ресурсів), переорієнтацією технологій на відновлення екологічної рівноваги, технологічним подоланням негативних наслідків (створення промислових екосистем), формуванням технологічного суспільства, що стійко розвивається. Розвиток інноваційних технологій уможливило відновлення екологічної рівноваги за допомогою екологізації технологічних процесів [2].

Метою екологічної модернізації є гармонізація всього комплексу відносин у соціально-екологічній системі, її стійкий, збалансований розвиток, що допоможе запобігти глобальній екологічній катастрофі й сприятиме забезпеченню процесу коєволюції людини, суспільства й природи.

Згідно з концепцією екомодернізації, сутність цього процесу полягає в економізації екології і, навпаки, екологізації економіки, тобто перетворенні екологічних обмежувачів із джерела отримання додаткового прибутку, наприклад за рахунок економії сировини і матеріалів, розширення попиту на екологічно чисті або вироблені екологічно чистим методом товари. В результаті ринкова економіка стає,

як стверджується, екологічно орієнтованою [3].

Однією з основних засад екологічної модернізації є розгляд економічного зростання та промислового розвитку з точки зору максимального збереження навколишнього середовища. Вважається, що можна вигідно поєднати економіку та екологію: «екологічна продуктивність» (продуктивне раціональне використання природних ресурсів) може бути джерелом подальшого зростання та розвитку. Таким чином зростає еколого-економічна ефективність використання енергії та ресурсів, розвиватимуться інновації в галузі екологічного виробництва, екологічно чистих технологій, що сприятиме створенню товарів і послуг в інтересах охорони довкілля. Екологічна модернізація бізнесу та економіки не тільки сприятиме зменшенню обігу ресурсів та об'єму викидів, але й змінить якість та структуру «промислового метаболізму».

Основним орієнтиром екологічної модернізації в Україні можна вважати рух до «зеленої» економіки (green economy), як це рекомендовано на конференції ООН «Ріо+20».

“Зелена” економіка згідно визначення ЮНЕП – це “економіка, яка спрямована на зростання добробуту населення, ефективно використовує природні ресурси і одночасно зменшує екологічні ризики”.

«Зелене» зростання - це політичний фокус, який спирається на екологічно сталий економічний прогрес в цілях стимулювання низько- вуглецевого і відкритого для всіх соціальних верств розвитку (Економічна і соціальна комісія Організації Об'єднаних Націй для Азії і Тихого океану (ЕСКАТО) [4].

Фактично зелену економіку розглядають як шлях до сталого розвитку, який передбачає об'єднання трьох складових: економічної, соціальної й екологічної [1].

Передумовами переходу до екологічної модернізації сучасного бізнесу в Україні є низка екологічних проблем, а саме: незадовільна якість атмосферного повітря, зміна клімату, нераціональне водокористування, землекористування, використання надр, лісових ресурсів, неналежне поводження з відходами та ін.

Більшість екологічних проблем пов'язані з діяльністю суб'єктів бізнесу. Так, основними забруднювачами атмосферного повітря та джерелами викидів парникових газів в Україні є підприємства добувної і переробної промисловості, теплоенергетики, автотранспорт. При цьому, основними причинами, що зумовлюють незадовільний стан якості атмосферного повітря в населених пунктах, спричиняють концентрацію парникових газів в атмосфері, є недотримання суб'єктами господарювання норм природоохоронного законодавства та низькі темпи впровадження новітніх технологій.

На початку XXI століття світовою спільнотою визнано, що зміна клімату є однією з основних проблем світового розвитку з потенційно серйозними загрозами для глобальної економіки та міжнародної безпеки. Основними джерелами викидів парникових газів в Україні є промисловість, енергетика і транспорт.

Основними джерелами забруднення вод є скиди з промислових об'єктів, неналежний стан інфраструктури водовідведення та очисних споруд, недотримання норм водоохоронних зон, змив та дренажування токсичних речовин із земель сільськогосподарського призначення.

Серед причин незадовільного стану земельних ресурсів є використання недосконалих технологій в сільському господарстві, промисловості, енергетиці, транспортній та інших галузях економіки, орієнтація на досягнення коротко- та середньострокових економічних вигод.

Серед першопричин екологічних проблем України, пов'язаних з діяльністю суб'єктів господарювання, можна виділити наступні:

- підпорядкованість екологічних пріоритетів економічній доцільності;
- переважання ресурсо- та енергоємних галузей у структурі економіки із здебільшого негативним впливом на довкілля,
- фізичне та моральне зношення основних засобів у всіх галузях національної економіки та інші [5].

Концепція екологічної модернізації сучасного бізнесу повністю відповідає принципам сталого розвитку.

Збалансований (сталий) розвиток (англ. sustainable development) –

- 1) розвиток, який дає змогу задовольнити потреби теперішніх поколінь і залишає можливість майбутнім поколінням задовольнити їхні потреби (визначення Комісії Брундтланд);
- 2) розвиток країн і регіонів, коли економічне зростання, матеріальне виробництво та споживання, а також інші види діяльності суспільства відбуваються в межах, що визначаються здатністю екосистем відновлюватися, поглинати забруднення та підтримувати життєдіяльність теперішніх і майбутніх поколінь.

В сучасних умовах запровадження екологічно безпечних, ресурсо- та енергозберігаючих технологій, розвиток відновлюваних джерел енергії, нематеріального природокористування відбуваються безсистемно і надто повільно. Для забезпечення екологічної модернізації бізнесу та економіки на засадах

сталого розвитку необхідно виконати такі завдання на державному рівні:

- усунення прямої залежності економічного зростання від збільшення використання природних ресурсів і енергії та підвищення рівня забруднення навколишнього природного середовища;
- стимулювання впровадження суб'єктами господарювання більш екологічно чистого, ресурсоефективного виробництва та екологічних інновацій, зокрема екологічної модернізації промислових підприємств шляхом зниження ставки екологічного податку або у формі фіксованої річної суми компенсації (відшкодування податку);
- упровадження в Україні сталого низьковуглецевого розвитку всіх галузей економіки.

В умовах підвищення ціни на газ необхідно вжити значних системних заходів, спрямованих на підвищення енергоефективності, декарбонізацію енергетичного сектору та розвиток джерел відновлюваної енергетики.

Крім того, запровадження міжнародних стандартів систем екологічного управління на підприємствах і в компаніях сприятиме розвитку системи управління навколишнім природним середовищем та реалізації в Україні міжнародних природоохоронних ініціатив.

Упровадження екосистемного підходу в галузеву політику та удосконалення системи інтегрованого екологічного управління, інтеграція екологічної політики до інших політик, обов'язкове врахування екологічної складової під час розроблення та затвердження документів державного планування та у процесі прийняття рішень про провадження господарської діяльності, яка може мати значний вплив на довкілля, зокрема екологічна модернізація промислових підприємств шляхом зниження ставки екологічного податку або у формі фіксованої річної суми компенсації (відшкодування податку), у поєднанні з поліпшенням екологічних характеристик продукції, є шляхом до сучасної системної екологічної політики, що реалізується у країнах - членах Європейського Союзу.

Дієвим механізмом запровадження модернізаційних заходів в умовах обмежених матеріально-фінансових ресурсів, можуть бути екологічні цільові програми (ЕЦП), що реалізуються на різних рівнях державного управління – від мікроекономічного (підприємств) до муніципального, регіонального, загальнодержавного і глобального [2].

Висновки

Відповідно до положень Паризької угоди Україна зобов'язана зробити свій національно-визначений внесок для досягнення цілей сталого низьковуглецевого розвитку всіх галузей економіки та підвищення здатності адаптуватися до несприятливих наслідків зміни клімату, зокрема шляхом скорочення обсягу викидів парникових газів.

Отже, дієвим і перспективним інструментом реалізації сучасної державної екологічної політики може стати екологічна модернізація бізнесу. Сприятиме цьому зниження ставки екологічного податку або фіксована річна сума компенсації (відшкодування податку). Такі заходи забезпечать стабільне фінансування природоохоронної діяльності та стимулювання розвитку екологічного підприємництва, зокрема виробництво продукції, виконання робіт і надання послуг природоохоронного призначення, а також сприятимуть створенню податкового, кредитного та інвестиційного клімату для залучення коштів міжнародних донорів та приватного капіталу в природоохоронну діяльність, створення суб'єктами господарювання систем екологічного управління, впровадження більш чистого виробництва, технологій ресурсо- та енергозбереження, розширеного відтворення лісів.

З метою екологічної модернізації бізнесу мають бути створені умови для декарбонізації енергетичного сектору, активного впровадження технологій енергозбереження та підвищення енергоефективності, збільшення виробництва енергії за рахунок відновлювальних та альтернативних джерел, впровадження найкращих наявних низьковуглецевих, ресурсозберігаючих технологій виробництва, а також сучасних будівельних технологій з тепло- та енергозбереження, що дасть змогу істотно зменшити обсяг викидів парникових газів та забруднюючих речовин в атмосферне повітря, а також скидання забруднюючих речовин у водойми.

З переходом до екологічно модернізованого бізнесу, проблема накопичення твердих побутових відходів розв'язуватиметься шляхом мінімізації їх утворення, забезпечення максимального використання ресурсоемних відходів, а проблема утилізації небезпечних відходів вирішуватиметься шляхом вдосконалення технологічних процесів та побудови високотехнологічних комплексів для їх утилізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гура А.О., Гуцан Т.Г. Зелена економіка: сутність, чинники та перспективи розвитку в Україні / А.О. Гура, Т.Г. Гуцан // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди «Економіка», вип. 17, 2017. — С. 42-52.
2. Екологічна модернізація в системі природно-техногенної та екологічної безпеки / [М.А. Хвесик, А.В. Степаненко, Г.О. Обиход та ін.]; за наук. ред. д.е.н., проф., акад. НААН України М.А. Хвесика. — К.: Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2016.— 455 с.
3. Екологічна модернізація економіки в дискурсі четвертої промислової революції / А.В. Степаненко // Економіка природокористування і сталий розвиток. — К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2018. — № 1–2 (20–21). — С. 15-19
4. Бережна Ю. С. Зелена економіка в країнах східного партнерства [Електронний ресурс] / Ю. С. Бережна // Екон. науки : Сер. Економіка та менеджмент. – Луцьк, 2012. – Вип. 9, ч. 2. – С. 30–36. – Режим доступу : URL : [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecnem_2012_9\(2\)_6.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecnem_2012_9(2)_6.pdf)
5. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 16, ст.70)

Алла Станіславівна Красівська — к.е.н., доцент кафедри підприємництва, логістики та менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, email: kraevskaas@ukr.net

Alla S. Krajevskas — Cand. Sc. (Econ.), Assistant Professor of the Department of Entrepreneurship, Logistics and Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia